

Mužské taneční projevy

LIDOVÉ TANCE

Z ČECH, MORAVY A SLEZSKA

Verbůňk

U HANÁCKÝCH SLOVÁKŮ

LIDOVÉ TANCE

Z ČECH, MORAVY A SLEZSKA

ŘADA DRUHÁ
**Mužské
taneční projevy**

DÍL III.

Verbuňk

U HANÁCKÝCH SLOVÁKŮ

ZPRACOVAL
JAN MIROSLAV KRIST

(Doprovodná publikace ke stejnojmenné videokazetě)

REDAKČNÍ RADA

Mužských tanečních projevů:

Mgr. Jan Čumpelík

Zdenka Jelínková

PhDr. Jan Krist

Mgr. Jan Miroslav Krist

Mgr. Jan Maděrič

PhDr. Vlasta Ondrušová

PhDr. Karel Pavlišťík, CSc.

Recenzovali:

Zdenka Jelínková

PhDr. Karel Pavlišťík, CSc.

HANÁCKÉ SLOVÁCKO

A - severní část regionu Hanácké Slovácko
(Ždánicko a Kloboucko)

B - jižní část regionu Hanácké Slovácko

Již při vytvoření základní řady videoencyklopedie *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska v letech 1992-1996* bylo jasné, že mužské taneční projevy jsou v ní zachyceny jen kuse, zejména ty, které mají výrazný improvizační charakter a přitom si zachovaly regionální stylovost. Ostatně nutnost věnovat pozornost hlubšímu studiu těchto jevů byla konstatována již na I. semináři o slováckém verbuňku ve Strážnici roku 1987 a opakována na II. a III. semináři v letech 1988 a 1991.¹

Avšak teprve v r. 1998 byly vytvořeny předpoklady k jejich postupnému zachycování v potřebném rozsahu a rozhodnuto o vytvoření druhé řady *Lidových tanců z Čech, Moravy a Slezska* s podtitulem *Mužské taneční projevy*.

Cíl této řady je totožný s cílem řady základní: vytvořit komplexní a spolehlivý pramen poznání regionálních typů a stylů tanců, jak je dodnes uchovali současní nositelé lidových tanečních tradic. Avšak specifika tohoto tanečního materiálu si vynutila na rozdíl od řady základní jiný způsob zpracování. Větší důraz na detaily a jejich stylové variování si vyžádaly komentář přímo na kazetě. Tato publikace je tedy textovým doplňkem, rozšiřujícím informace uvedené na stejnojmenné videokazetě věnované tanci verbuňku v národopisném regionu, který je nazýván krajem hanáckých Slováků.

Autor děkuje Zdenkovi Duroňovi, Miroslavu Jestřábíkovi, mgr. Janu Maděřičovi, dr. Janu Pavlíkovi,

dr. Karlu Pavlišťíkovi, CSc. a mgr. Miroslavu Vymazalovi, kteří jako pracovní skupina pro přípravu této videokazety spoluvytvářeli charakteristiku současné podoby verbuňku u hanáckých Slováků a přinesli cenné podněty pro scénář kazety i pro tuto publikaci. Zvláště pak děkuje Zdence Jelínkové, která byla nejen členkou zmíněné pracovní skupiny, ale dala ochotně k dispozici svoje záznamy ze sběru lidových tanců z počátku padesátých let minulého století a upozornila na některé starší zprávy, které se mohou vztahovat k verbuňku tohoto regionu.

KRAJ HANÁCKÝCH SLOVÁKŮ

*Kdyby někdo, projda celý tento kraj,
chtěl sem přilákati cestovatele za nád-
hernou snad a pestrou scénérií pří-
rodní, klamal by. Pro zrak má tento
kraj málo kouzla, a cestující nudil by
se jako ty řídké topoly, které tu a tam
ukazují cestu ode vsi ke vsi. Avšak při-
znal by zato přechoťně, že lid zdejší
stojí za návštěvu.*

Jan Herben²

Za hanácké Slováky jsou již od dob Niederlových³ a Klvaňových⁴ v odborné literatuře označováni obyvatelé přechodné národopisné oblasti, ležící na jih a východ od Hané a Brněnska (které je ostatně někdy pojmenováno krajem brněnských Hanáků⁵), na sever a západ od území, osídleného do poloviny 20. století příslušníky německy mluvící menšiny, a slováckých regionů Podluží, hodonínské a kyjovské Dolňácka. J. Klvaňa zařazuje zdejší kroje jako skupinu hanácko-slovenskou se dvěma druhy - jižním a severním, ale upozorňuje, že oba přesahují do obcí, které podle dialektu považuje za hanácké, ale nyní do této oblasti zařazované. Probíhá tu totiž hranice mezi nářeční skupinou středomoravskou (hanáckou) a východomoravskou (moravskoslovenskou)⁶, která se nekryje s hranicemi krojových druhů a snad i dalších znaků tradiční lidové kultury. Ani rodáci z tohoto kraje nebyli v označování etnografické příslušnosti jednotni: Jan Herben (1857-1936), rodák z Brumovic, je označuje za „Hanáky, kteří nemají červených gatí“⁷, Jakub Vrbas (1858 - 1952),

rodák z Klobouk u Brna, dokonce napsal polemickou stat⁸, v níž zařazení tohoto kraje do Slovácka rozhodně odmítá, avšak Augusta Šebestová (1852-1933), rodačka z Kobylí, je pojmenovává hanáckými Slováky⁹. Nejnověji se pojmenování a vymezení kraje hanáckých Slováků věnoval R. Jeřábek¹⁰, který konstatoval: „V kontaktním pásmu, kde žilo obyvatelstvo zformované dlouhodobými vazbami mezi oběma vyhraněnými etnografickými regiony, obyvatelstvo, které se stalo jak spolutvůrcem, tak i nositelem korelativní kultury a částečně i jazyka, chyběla motivace k národopisnému sebeuvědomování. K vžitému označování za hanácké Slováky přišli zřejmě zásluhou krajových spisovatelů a vlastivědných pracovníků.“¹¹

Pro zkoumání verbuňku jsme při výčtu obcí, které do tohoto kraje zařazujeme, vyšli z vymezení Jeřábkova takto:

Do severní části území počítáme Ždánicko s obcemi Lovčice, Ždánice, Nechvalín, Ostrovánky, Věteřov, Strážovice, Uhřice, Žarošice, Archlebov, Dražůvky, Želetice, Nenkovice, Stavěšice, Dambořice, Velké Hostěrádky, Násedlovice, a Kloboucko s obcemi Borkovany, Kašnice, Klobouky, Krumvíř, Diváky, Boleradice, Horní Bojanovice, Morkůvky a Brumovice. Do jižní Kobylí, Vrbice, Bořetice, Němčičky, Velké Pavlovice, Velké Bílovice, Moravský Žižkov, Čejkovice, Nový Poddvorov, Šakvice, Starovičky a Rakvice. Považujeme za nutné připomenout, že některé obce, ještě v 19. či na počátku 20. století sem náležející (např. Podivín), přejaly od té doby kroj a některé další kulturní znaky ze sousedního slováckého Podluží, a naopak nově se do tohoto kraje hlásí obyvatelé Hustopečí, některých s ní sousedících obcí

i přesídleneckých obcí na Mikulovsku, a zdá se, že oba tyto procesy pokračují. Verbuňk se však odtud šíří i dále - zaznamenali jsme na hodech v roce 2000 nebo v Soutěži o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici tanečnice z Velkých Němčic, Židlochovic a dokonce z Moravských Knínic (!).

Tanečníci souboru Ždaničan ze Ždánic v r. 1975 (archiv Z. Duroně)

■ SLOVÁCKÝ VERBUŇK

Slovácký verbuňk je mužský improvizovaný tanec skočného charakteru¹² a zvláštního rázu, spočívajícího v tom, že ačkoliv se převážně tančí hromadně, každý z tanečníků přitom tančí sám za sebe jako výraz své regionální a místní příslušnosti, svého tanečního umění a povahy. Tancuje se na určitý okruh písní, mezi nimiž převládají tzv. novouherské. Název tance je odvozen z německého slova Werbung, tj. najímání, ucházení se, a z praxe náboru do vojenské služby, prováděného u nás do r. 1781 a v bývalých Uhrách až do r. 1848¹³, m. j. za účasti profesionálních vojenských tanečníků¹⁴, jejichž projev byl asi jedním z impulzů ke vzniku tohoto tance. Souvislost tance s vojenským životem je patrna z textů mnohých verbuňkových písní, ale i z figur a organizace tance např. v některých slovenských regionech. Verbuňk je v rozličných formách (nejen sólových, ale i skupinových, ba dokonce párových) rozšířen v Maďarsku a na Slovensku¹⁵, u nás je domovem jen na Slovácku, kde se pro něj užívají nebo užívaly i jiné názvy - verbunk, verbování, cifra (= ozdoba, nejen taneční), cifrování, cifruňk, skákání, grepčení (grebčení), čardáš, čardášování. Někdy se rozlišuje: výrazy verbuňk, zaverbovat si pro kompletní tanec, výraz cifrování pro mužský taneční projev v průvodu, při párovém tanci ap. V kraji hanáckých Slováků se nejčastěji používají výrazy verbuňk, verbovat, cifrovat.

Vznik verbuňku není ještě dostatečně probádán. K jeho předchůdcům patří mládenecké tance, z jejichž, ale i jiných pohybových forem se postupně vyvinul. Jednou

z nich byly tance do skoku, soutěživé tance o to, kdo výše vyskočí (v kraji hanáckých Slováků skočná - nejstarší zpráva o ní z r. 1843¹⁶), dále - a asi především - přizdobovaná (cifrovaná) chůze mužů v průvodech a při obřadních obchůzkách a snad další tance se soutěživými prvky¹⁷. O vlivu verbování-najímání na vojnu jsme se již zmínili. Dalším impulzem bylo též rozšíření písní novouherského stylu¹⁸.

■ VERBUŇK U HANÁCKÝCH SLOVÁKŮ

Kraj hanáckých Slováků byl dlouho na okraji pozornosti národopisců a folkloristů, ani ho až do 70. let dvacátého století významněji nezasáhlo folklorní hnutí. Místní vlastivědní pracovníci se o lidový tanec příliš nezajímali a tak o existenci zdejšího verbuňku, či spíše jen cifrování můžeme usuzovat pouze ze sporých zpráv beletristického charakteru.

První zmínky, naznačující existenci cifrování v kraji hanáckých Slováků, pocházejí z poslední čtvrtiny 19. století a nacházíme je v dílech tří autorů z tohoto kraje. Již zmíněný Jan Herben v popisu stínání berana o hodech píše: „vybraní chlapci sami dva tancovali hopkem kolem máje“¹⁹. Jinde: „Několik bujnějších chlapců se zapomene a začne si v lavici k tomu cifrovat: poskakovat a luskat prsty.“²⁰ A při popisu života Podlužáků klade rovnítko mezi výrazy „cifrování“ a „hopkování“²¹. Z díla také již uvedené Augusty Šebestové citujeme (při popisu hodů na Vrbici): „Tam prej dyby stařučkej stařeček plota se držel, už chodil, jak říkáme, na posledních nohách, na hody mosí cifrovat.“²² Jakub Vrbas (1980 - 1952), rodák kloboucký, učitel a vlastivědný pracovník, při popisu hodů ze Ždánicka z konce 19. století: „Všichni stárci cestou dle hudby poskakovali a výskali.“²³ Podobně o stárcích při popisu hodů v Kloboukách: „Všichni čtyři cestou za zvuků hudby občas výskali, poskakovali, vrtěli se.“²⁴ A konečně Michal Srubjan (vl. jménem Martin Prigl, 1870 - 1908) v r. 1899: „Blížíce se k máji před hospodou začali chlapci juchat a

vyskakovat."²⁵

Pro prvou polovinu 20. století máme zmínek zatím ještě méně. Např. v tzv. Šoupalově pozůstalosti²⁶, národopisných dotaznících, vyplňovaných učiteli a místními vlastivědnými pracovníky převážně v roce 1926, není o verbuňku či cifrování ani poznámka v materiálech obcí Velké Blbovice a Čejkovice, při popisu „voleb“ mužáckých (tj. ženáčských) stárků o hodech v Novém Poddvorově je uvedeno „Za zpěvu a verbování předvedou nového stárka před muziku.“, v popisu stavění máje o hodech v Moravském Žižkově „Chlapci toho večera dlouho do noci verbuju.“ (Poslední věta se však může týkat druhého významu slova „verbovat“, tedy „užívat si“, „veselit se“.) Avšak údaje, týkající se v těchto dotaznících lidového tance, nemůžeme považovat za příliš spolehlivé.

A pak se nám objevuje verbuňk u hanáckých Slováků již jako samostatný a dokonce výrazný tanec až v roce 1949,²⁷ kdy s ním Josef Matula (1911 - 1987) z Krumvíře získává 2. cenu v „závodech ve verbování a tanci“ na strážnickém festivalu („Slavnosti lidového tance a zpěvu“²⁸). A konečně v r. 1950 popisuje Zdenka Jelínková verbuňk podle pamětníků v Kloboukách a chasy v Krumvíři (viz přílohu č. 1).

Ze všeho zde uvedeného můžeme usuzovat, že verbování či cifrování žilo mezi hanáckými Slováky již před rokem 1900, ale nejen vlastivědní pracovníci a beletristé, ale snad i obyvatelé kraje je dlouho nepovažovali za taneční projev, natož samostatný tanec. V ten se tu ostatně zformovalo pravděpodobně až během druhé čtvrtiny 20. století.

CHARAKTERISTIKA VERBUŇKU U HANÁCKÝCH SLOVÁKŮ

Pracovní skupina pro přípravu III. dílu druhé řady Lidových tanců z Čech, Moravy a Slezska, tedy videokazety Verbuňk u hanáckých Slováků, složená ze znalců lidového tance a znalců verbuňku tohoto kraje vyjmenovaných v předmluvě a autora, v březnu a červenci 2001 prostudovala 214 pohybových snímků, převážně z let 1986 - 2000. Zde předkládáme výsledek tohoto zkoumání.

Předzpěv je neodmyslitelnou součástí verbuňku, jím tanec vždy začíná (pokud nejde o cifrování v průvodu či při obchůzce). U všech slováckých verbuňkových stylů, pokud si tanečník přezpěvuje sám, je přitom gestikulace, pohyb a výraz velmi individuální. Tanečník se předzpěvem uvádí do nálady, kterou k tanci potřebuje, a navazuje kontakt s muzikou. Vše tedy záleží na jeho osobnosti, pěvecké zdatnosti, fyzických a duševních předpokladech a zvyklostech, ale i na okamžité náladě a fyzické kondici. To vše ostatně platí i pro celý tento tanec. Přesto jsme však u zdejších tanečníků vyzorovali tendenci mít při přezpěvu zdviženu jen jednu paži, zatímco druhá je připažena či mírně odpažena nebo v bok, někdy se paže ve zvednutí střídají.

Verbuňk se většinou předzpěvuje i tančí hromadně. V takovém případě stojí tanečníci při předzpěvu v půlkruhu čelem k muzice. Tanečníci starší generace mají přitom tendenci stát každý samostatně nebo po dvojicích či trojicích v držení zezadu na ramenou (paže je položena za hlavou souseda dlaní na jeho protilehlém rameni), zatím co

mladší tanečníci v držení za paže ve výši ramen (toto držení je obecně obvyklé ve Ždánicích) a takto vázaný půlkruh stojí většinou klidně, nekývá se.

Důležitou roli hraje muzika a její primáš, jak dovedou již při předzpěvu posílit vnitřní napětí tanečníků a jak jim dovedou při tanci zahrát "pod nohy". Ostatně primáš by měl tanečníky sledovat po celý tanec a dobrý primáš dokáže vycítit jaké tempo tanečník právě potřebuje.

Vlastní tanec sestává ze dvou až tří částí rozdílného tempa. První - většinou u tanečníků z jižní části kraje - je pomalá (M. M. = 82 - 90), druhá rychlejší (M. M. = 130 - 140) a poslední rychlá (M. M. = kolem 170), což je ve shodě se záznamem Z. Jelínkové z r. 1950. Mnozí tanečníci - zejména ze severu regionu - začínají tanec druhým tempem. Tato charakteristická zvláštnost je patrná u tance při dechovkách, které toto tempo většinou nedovedou zahrát, hrají jen velmi pomalu, a projev hanákoslováckých tanečníků je pak rozpačitý nebo postupně přebírají podlužácký styl tance. Ke změně tempa tanečník často vyzve hudbu zvoláním „Muziko!“. Pro výzvu k opakování rychlé části v závěru tance se nyní rozšiřuje zvolání „Úvratí!“

Tanečníci v kraji hanáckých Slováků mají při tanci tělo zpříma, hlava bývá poněkud skloněna ke sledování nohou. Bohatě zdobený klobouk svobodných, v některých obcích na jihu s ráhýnkem (tyčka s pentlemi), je těžký a při skloněné hlavě by mohl spadnout, proto ho někteří chlapci při verbuňku a cifrování drží v ruce, což se rozšířilo teprve v poslední době. Na dlouhé pentle, které jsou rovněž součástí kroje svobodných, tanečníci neberou ohled, jen něk-

teří zcela výjimečně při dřepových figurách, kterých však užívají málo. Pomalý či lépe středně rychlý tanec je lehký, taneční prvky směřují do výšky (snad se zde projevuje vliv dalšího zdejšího mužského tance - skočné - který byl dříve velmi oblíben²⁹ a byl zřejmě hlavním mužským tanečním projevem. Sestává z výskoků z podřepu snožmo, někdy s ohýbáním pravé či obou nohou zánožmo a potleskem o holínku nebo její opatek³⁰). Ve všech částech tance jsou kolena spíše při sobě, převládají figury drobné, většinou s pohybem nohou od kolen dolů, velmi často zkřížmo, občas prostrádané výskoky s ohnutím jedné nebo obou nohou zánožmo pod tělo, obvykle s potleskem o holeň nebo opatek holínky. Mnozí tanečníci se s oblibou otáčejí dovnitř, tj. za levým ramenem, a to ve všech částech tance, ve stoji i při výskoku. Nectí však vnitřní dělení taneční písně, tj. neukončují taneční figury nebo jejich fáze na konci frází písně, nýbrž pokračují tak jakoby píseň nebyla frázována. I rychlá část tance se vyznačuje nepříliš bohatou zásobou tanečních figur. Ve výběru písní se občas objevují melodie, které mají spíše ráz písně k již několikrát vzpomenutému mužskému tanci skočná. Celý zdejší verbuňk je střídavý, dalo by se říci hravý až lyrický, pokud lze toho výrazu o verbuňku použít³¹.

Zajímavé je srovnání se záznamy Z. Jelínkové z r. 1950. Vymizela kozácková figura a podupy, s nákleky jsme se nyní setkali jen minimálně, stále jsou oblíbeny výskoky s ohnutím nohou zánožmo. Avšak její informace pocházejí jen z Klobouk a Krumvíře, vzájemně sousedících a vždy čilé styky udržujících obcí.

■ HUDEBNÍ DOPROVOD

Do poloviny 19. století hrávali k tanci v kraji hanáckých Slováků tzv. dřevěné muziky: jedny nebo dvojě housle, basa a cimbál³², na jiném místě k tomuto složení přidává J. Vrbas i gajdy³³, J. Herben, jehož otec Vavřinec Herben, řečený Vávra, byl v kraji vyhlášeným houslistou³⁴, také klarinety.³⁵ Jak zde probíhalo postupné ovládnutí tanečních zábav dechovkami, které z počátku vytvářeli převážně vojenští vysloužilci³⁶, a zda tu působila různorodá nástrojová obsazení, tzv. štrajchy, není dosud vysledováno. Ale při těch nejprestižnějších tradičních příležitostech se „dřevěná“ muzika ještě dlouho udržovala, jak dokládá zpráva z Bartošovy pozůstalosti, pravděpodobně od J. Vrbase: „Mezitím, co stárci se shromážděnou chasou si připlíjejí, vylezou muzikanti na lešení, pro ně připravené, a „štemují na zavádku“; nástroje plechové s sebou neberou, jenom housle, cimbál a basa mají právo hody zahrávat; ba ani všichni z těch hudebníků, kteří o koláče chodili (byla to již dechovka - pozn. JMK³⁷), tam nejsou na lešení, nýbrž starší, vysloužilí muzikanti, kteří tu starodávnou zavádavou umí a odjakživa hrávají, zanotí dnes, čeho ti mládenci nedokážou.“³⁸ J. Herben připomíná školácké (tedy dětské) taneční zábavy, které bývaly o hodech a fašanku (masopustu), na nichž hrával jeden houslista, ale také jen flašinet.³⁹

K obnově cimbálových muzik dochází až po druhé světové válce, ale dodnes při tradičních vesnických slavnostech působí hudby dechové.

TANEČNÍ PŘÍLEŽITOSTI

Tanečními příležitostmi i pro verbuňk a cifrování tu byly lidové slavnosti, z nichž hody se méně či více tradičním způsobem udržují téměř v každé obci. K dalším patříly a namnoze dosud patří různé výroční zábavy jako odvedenecká, májová, vinobraní, kateřinská⁴⁰ (jako poslední v roce) a příp. další. Vedle tradiční stárkovské instituce, dodnes tu ve značném množství obcí živé a jinde po listopadu 1989 ožívající, organizátorem byly a jsou různé spolky, někde Slovácké krúžky. K tomu v současné době přistupují příležitosti, které sebou přinášejí folklorní hnutí - působení v souborech či krúžcích, besedy u cimbálu, folklorní festivaly. Pro nejsevernější část oblasti byly a jsou významným impulzem Slovácké roky v Kyjově, jichž se od r. 1957 aktivně účastní skupiny ze Žďánicka⁴¹. Přesto folklorní hnutí zasáhlo tento kraj významněji až ve druhé polovině šedesátých a první polovině sedmdesátých let 20. století, kdy tu vznikají soubory. V r. 1976 byly založeny regionální slavnosti v Krumvíři pod názvem Kraj beze stínu⁴². Ty také měly a mají velký vliv na uchování a rozvoj verbuňku, zvláště od r. 1989, kdy se jejich součástí stala Soutěž o nejlepšího tanečníka hanákoslováckého verbuňku⁴³, která má návaznost na Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici, obnovenou v r. 1986. I v souborech se chlapci učí verbuňk tak, aby byl zachován improvizací a individuální charakter tance, tedy odpozorováním starších nebo zkušenějších tanečníků. Jen tímto způsobem vytvářejí svůj tanec chlapci, kteří soubory či

Pavel Mlejnek ze Ždánic v r. 2000 (foto R. Chudoba)

krůžky nenavštěvují, a často jde o předávání tradic v rámci jedné rodiny⁴⁴.

Významnými impulzy pro uchování a oživení lidových tanců tohoto kraje a tedy i verbuňku byly pořady Krajem zavádky na MFF ve Strážnici r. 1977 (autorka Z. Jelínková)⁴⁵, jehož předpremiéra byla hlavním pořadem II. ročníku slavností Kraj beze stínu, Ta hanácká chasa na týchž slavnostech v r. 1984 (autorka opět Z. Jelínková), programově zaměřený na lidový tanec a verbuňk v něm hrál důležitou úlohu, a konečně Od Ždánských hor k Pálavě (autor dr. Jan Pavlík) a Hanácko-slovácké soubory se představují (autoři dr. Pavel Popelka, prom. hist. Daniel Luther, CSc. a dr. J. Pavlík) na MFF Strážnice 1987⁴⁶.

Chasa z obcí kraje hanáckých Slováků navštěvuje tradiční slavnosti a zábavy ve svém okolí i mimo okruh obcí své oblasti. Tedy ze Ždánicka zejména na Kyjovsku, z Kloboucka a jižní části převážně na Podluží. Chlapci, kteří touží tančit v souboru a u nich v obci není, vstupují často do souborů, působících v těchto sousedních národopisných oblastech. Někdy tam také jdou do tělesa, které považují za úspěšnější. Těmito cestami pronikají do verbuňku hanáckých Slováků prvky ze dvou stylově velmi výrazných oblastí, v nichž má verbuňk zřejmě delší a bohatší tradici.

Tanečníci z Krumvíře v průvodu ve Strážnici v r. 1949 (archiv Z. Jelínkové)

Stárci z Krumvíře cifrují kolem máje - druhá polovina 40. let (archiv Z. Jelínkové)

Charakteristika současných oblastních stylů slováckého verbuňku je velmi obtížná, neboť na ně působí dvě protichůdné tendence. Na jedné straně snaha o to, aby tanec dané oblasti měl svůj vlastní a nezaměnitelný charakter, snaha podporovaná regionálními národopisnými slavnostmi a festivaly, regionálními soutěžemi tanečníků verbuňku a místními znalci a pamětníky vč. většiny vedoucích kolektivů více či méně organizovaně pěstujících taneční folklor. Na druhé straně stále častější styk mládeže přes hranice národopisných oblastí, touha jednotlivých tanečníků vyniknout, zaujmout veřejnost svým výkonem, ale i neuvědomělé působení výrazných jevů, což vede k inspiraci, napodobování a přebírání efektních tanečních figur a postupů bez ohledu na jejich původ.

Zkrátka: slovácký verbuňk je tanec stále živý a proto ovlivňovaný podněty a složitostmi, které sebou současný svět přináší.

- 1 Průběh seminářů je zachycen ve sborníku Slovácký verbuňk v teorii a praxi, sestavil Krist, J. M. - Pavlišťík, K., Strážnice 1993.
- 2 Herben, J.: Moravské obrázky. Ottova laciná knihovna národní, čís. 91. Praha 1889. S. 7n.
- 3 Niederle, L.: Hranice Moravského Slovenska In: Národopis lidu československého, díl I., Moravské Slovensko, svazek I., Praha 1923, s. 2.
- 4 Klvaňa, J.: Lidové kroje na Moravském Slovensku. In: Národopis lidu československého, díl I., Moravské Slovensko, svazek I., Praha 1923, s. 107, 109 a 239n.
- 5 Jelínková, Z.: Brněnsko. Popisy tanců ke stejnojmenné videokazetě. Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska, díl VI., část I., Strážnice 1997, s. 4.
- 6 Bělič, J.: Dolská nářečí na Moravě. Praha 1954. S. 7n a 265n. Týž: Přehled nářečí českého jazyka. Praha 1988.
- 7 Herben, J.: o. c. s. 12.
- 8 Vrbas, J.: Pohledy do minulosti Klobouk. Klobouky u Brna 1999. S. 20n.
- 9 Jeřábek, R.: Etnické a etnografické skupiny a oblasti. In: Vlastivěda moravská, Země a lid, nová řada, sv. 10, Jančář, J. s kol., Lidová kultura na Moravě, Strážnice - Brno 2000, s. 18.
- 10 Jeřábek, R.: o. c. s. 17n. Jeřábek, R.: Hanácké Slovácko a hanáčtí Slováci. In: Národopisná revue, 1/96, s. 3n.
- 11 Jeřábek, R.: Etnické a etnografické..., s. 18.
- 12 Jelínková, Z.: Mužské taneční projevy na Slovácku. Svatobořice-Mistřín 1991. S. 1.
- 13 Holý, D.: O verbuňku. In: Slovácký verbuňk v teorii a praxi, s. 17.
- 14 Vysloužil, J.: Hudební slovník pro každého. Vízovice 1995. S. 311. Holý, D., o. c.
- 15 Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska. Bratislava 1995. Heslo "verbunk", zv. 2, s. 297n.
- 16 Jelínková, Z.: Zavádka a skočná I. Břeclav 1984. S. 87n.
- 17 Např. Tanec pro mužského z Velké n. V., zaznamenaný M. Zemanem (Bartoš, F. - Janáček, L.: Národní písně moravské v nově nasbírané, Praha 1901, s. 930), přetištěný v publ. Zeman, M.: Hornácké tance, Praha 1951 na s. 30 pod názvem Verbunk: Jací, tačí. Je to zakládáný krok, stále ve všech slováckých verbuňkových stylech v různém provedení hojně používaný.
- 18 Vysloužil, o. c., s. 202.
- 19 Herben, J., o. c., s. 189.
- 20 Týž: Brumovice. Praha 1946. S. 195n.
- 21 Týž: Moravské obrázky. S. 74.
- 22 Sebestová, A.: Lidské dokumenty a jiné národopisné poznámky. Praha 1947. S. 154.
- 23 Vrbas, J.: Ždánsko. Zeměpisný a dějepisný popis. Ždánice 1930. S. 81.
- 24 Týž: Pohledy do minulosti Klobouk. Klobouky u Brna 1999. S. 79.
- 25 Srubjan, M.: Obrázky ze Slovácka. Praha 1899. s. 56. Citováno podle publ. Jelínková, Z.: Zavádka a skočná I., Břeclav 1984, s. 162.
- 26 Okresní archiv v Hodoníně, sign. VMHO-2 V. Blňovice, jako oblíbené nebo lidové tance uvedeny jen zavádka, valčík, polka, VMHO-5 Čejkovice, neuvedeny žádné tance, VMHO-25 N. Poddvorov, čardáše a tzv. „vrtáky“, valčík, polka a mazurka, VMHO-27 Podivín, tance neuvedeny, VMHO-42 M. Žižkov, polka, mazurka, kvapík a valčík, při lepších zábavách i beseda (bez bližšího určení). „Zanikly vrtěná, rejdivák a šátečková.“
- 27 J. Jančář ve své publikaci Strážnická ohlédnutí. (50 let Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici, Strážnice 1995) na s. 173 uvádí rok 1948, ale prameny krumvířské (např. Ondůj, A.: Krumvíř. Minulost i současnost jihomoravské vesnice. Krumvíř 1973. s. 85.) i záznamy Z. Jelínkové (viz příloha č. 1) uvádějí rok 1949.
- 28 Jančář, J.: o. c., s. 173.

- 29 Herben, J.: Moravské obrázky, s. 178: „Na hody nejde se jinak než v čele s houslistou svým. Houslista hraje pochody a písničky. Chasa výská a zpívá. Občas vystoupí někdo z chasy, předstoupí před ostatní a zpívá muzikantovi s v o u skočnou. Ostatní se zastaví a tleskají. Tak po pořádku si odzpívají a odskáčou cestu až do dědiny, kde jsou hody. I po dědině houslista vede chasu týmž způsobem.”
- 30 Jelínková, Z.: Zavádka a skočná I., s. 96.
- 31 MUDr. Jan Pavlík, který dlouhá léta v tomto kraji působil a vedl čejkovický soubor Zavádku, charakterizoval při jednání pracovní skupiny 28. 7. 2001 zdejší verbuřky dokonce takto: „jemný, téměř něžný, půvabný, bez nějakých divokostí a rozmáchnutých skoků”.
- 32 Vrbas, J.: Ždánsko, s. 81.
- 33 Týž: Pohledy do minulosti Klobouk, s. 76.
- 34 Herben, J.: Brumovice, s. 32 - 33.
- 35 Týž: Moravské obrázky, s. 76. Tato Herbenova zmínka se týká blízkých podlužáckých obcí, ale protože hudebníci působili vždy na širším teritoriu, lze se domnívat, že takto hrávali i v sousedních či blízkých hanáckoslováckých obcích.
- 36 Vrbas, J.: Pohledy do minulosti Klobouk, s. 76.
- 37 Potvrzuje to i J. Herben, viz Brumovice, s. 62.
- 38 Citováno podle Jelínková, Z.: Zavádka a skočná I., s. 181.
- 39 Herben, J.: Brumovice.
- 40 Jt (Krist, J.M.): U Hanáckých Slováků. In: Malovaný kraj, VIII - 1972, č. 1, s. 20n.
- 41 Synek, F.: Obraz národopisné slavnosti. Slovácký rok v Kyjově 1921 - 1999. Kyjov 1999.
- 42 Od folkloru k folklorismu. Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku. Strážnice 1997. S. 202.
- 43 Soutěž se konala v letech 1989 - 1992, pak bylo pořádání slavností a s nimi soutěže na čtyři roky přerušeno. Slavnosti byly obnoveny r. 1997, ale soutěž ve verbuřku až v následujícím ročníku.
- 44 Při soutěži v Krumvíři 10. 6. 2000 a při natáčení tanečníků ve Ždánicích 10. 9. 2000 byly každému z tanečníků položeny tyto otázky: *Jakým způsobem a kde jste se učil tančit verbuřky? Měl jste přitom nějaký konkrétní vzor?* Odpovědi byly získány od 27 tanečníků. 14 z nich uvedlo, že se učili díváním při zábavách a na hodech a poté vlastním zkoušením v soukromí nebo přímo v akci. V souborech či slováckých krúžcích nebo folklorních skupinách se naučilo tancovat 7 tanečníků, zbylých 6 uvedlo jak dívání při zábavách, tak účast v souboru či krúžku. 13 uvedlo jako zdroj svého poučení starší tanečníky, většinou kamarády, ale někteří i rodinné příslušníky, 4 vedoucí souboru, 6 jak vedoucí souboru, tak starší tanečníky. Konkrétní vzor uvedlo 10 tanečníků.
- 45 Jančář, J.: o.c., s. 163.
- 46 Jančář, J.: o.c., s. 166n.

POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY

Literatura

- Bartoš, F.-Janáček, L.: *Národní písně moravské v nově nasbírané* ■ Praha 1901
- Bělič, J.: *Dolská nářečí na Moravě* ■ Praha 1954.
- Bělič, J.: *Přehled nářečí českého jazyka* ■ Praha 1988.
- Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska ■ Bratislava 1995.
- Herben, J.: *Brumovice* ■ Praha 1946.
- Herben, J.: *Moravské obrázky. Ottova latiná knihovna národní, čís. 91* ■ Praha 1889.
- Hrabalová, O.: *Lidové písně z Kyjovska a Ždánicka I a II.* ■ Kyjov nedat. (1998).
- Jančář, J. s kol.: *Lidová kultura na Moravě. Vlastivěda moravská, Země a lid, nová řada, sv. 10* ■ Strážnice - Brno 2000.
- Jančář, J.: *Strážnická ohlédnutí. 50 let Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici* ■ Strážnice 1995.
- Jelínková, Z.: *Brněnsko. Popisy tanců ke stejnojmenné videokazetě. Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska, díl VI., část I.* ■ Strážnice 1997.
- Jelínková, Z.: *Mužské taneční projevy na Slovácku* ■ Svatobořice-Mistřín 1991.
- Jelínková, Z.: *Zavádka a skočná I* ■ Břeclav 1984.
- Jeřábek, R.: *Hanácké Slovácko a hanáčtí Slováci* ■ In: *Národopisná revue*, 1/96, s. 3n.
- Jeřábek, R.: *Počátky národopisu na Moravě. Antologie prací z let 1786 - 1884.* ■ Strážnice 1997.
- Jt (Krist, J.M.): *U Hanáckých Slováků*, In: *Malovaný kraj*, VIII - 1972, č. 1, s. 20n. *Národopis lidu československého. Díl I. Moravské Slovensko, svazek I., redaktor L. Niederle* ■ Praha 1923.
- Od folkloru k folklorismu. Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku. Odborná redakce M. Pavlicová - L. Uhlíková* ■ Strážnice 1997.
- Ondrůj, A.: *Krumvív. Minulost i současnost jihomoravské vesnice.* ■ Krumvív 1973.
- Slovácký verbuřák v teorii a praxi. Sestavili J. M. Krist - K. Pavlišťák* ■ Strážnice 1993.
- Synek, F.: *Obráz národopisné slavnosti. Slovácký rok v Kyjově 1921 - 1999.* Kyjov 1999.
- Šebestová, A.: *Lidské dokumenty a jiné národopisné poznámky* ■ Praha 1947.
- Vrbas, J.: *Pohledy do minulosti Klobouk* ■ Klobouky u Brna 1999.
- Vrbas, J.: *Ždánsko. Zeměpisný a dějepisný popis* ■ Ždánice 1930.
- Vysloužil, J.: *Hudební slovník pro každého* ■ Vízovice 1995.
- Zeman, M.: *Hornácké tance* ■ Praha 1951.

Prameny

- Okresní archiv v Hodoníně, VMHO-2 (V. Bílovice), VMHO-5 (Čejkovice), VMNO-25 (N. Poddvorov), VMHO-27 (Podivín) a VMHO-42 (M. Žižkov) z tzv. Šoupalovy pozůstalosti.
- Sdělení paní Zdenky Jelínkové dne 14. 8. 2001
- Zprávy o natáčení verbuňku 10. 6. 2000 v Krumvíři a 10. 9. 2000 ve Ždánicích.
- Zprávy o poradách o verbuňku u hanáckých Slováků 18. 3. 2001 a 28. 7. 2001.

PŘÍLOHA ČÍS. 1

Sdělení paní Zdenky Jelfínkové dne 14. 8. 2001

(kurzívou je označen text, který citovala z poznámek)

Cituji především poznámky, které jsem si udělala o tancích zavádce, skočné a verbuňku 15. 1. 1950 v Kloboukách u Brna a v Krumvíři. Spolu se mnou tam byl tehdy Ivo Stolařík a výzkum se konal na žádost Hynka Bíma pro tehdy připravované vydání jeho sbírky Lidové písně z Hustopečska. Jemu šlo o doplnění popisu zavádky a skočné, my jsme si však tam udělali komplexní průzkum lidového tance.

Nejdříve jsme byli v Kloboukách, kde byli našimi informátory Tomáš Kordiovský, nar. 1901, a Ludvík Pilát, nar. 1908. Jako verbuňkovou píseň uvedli a zazpívali *Dyž sme šli na hody, bylo nás jedenást. Jejich vyjádření: Chlapci stáli v kruhu kolem máje, drželi se kolem krku a zpívali volně první sloku. V rytmu písně se pohybovali přenášením váhy z nohy na nohu s výkyvy stranou. Sloka se zpívala a sloka se hrála, další sloka se přehrávala k tanci rychleji.* Mezi každou zpívanou slokou muzikanti hráli rychleji, to bylo podle informátorů takové pravidlo. *Při hře hudby stárci a případně i jiní chlapci cifrovali, slovo „cifrovali“ informátoři užívali. Skákali z dřepu, jako u kozáčka, a dělali další různé figury.* Informátoři sami netancovali, jenom to naznačovali. Skákali z dřepu tu znamená, že se spustili do dřepu a tančili kozáčka s přednožováním, skokem, nebo skočil do dřepu a vyskočil a nohu vykopl do přednožení. *Další sloka se zpívala opět volněji, při rychlé přehrávce se opět tancovalo. Při zpěvu chlapci též chodili kolem houpavými kroky - já tomu nerozumím, tenkrát jsem si nemohla rozčlenit, jestli jde o chůzi průvodovou nebo jinou, tenkrát jsem to takto ještě neměla srovnané - nebo držíce se kolem krku poskakovali a podupávali na místě. Při přehrávce opět cifrovali.*

Další poznámky k cifrování v Kloboukách od těch samých informátorů: *při zpěvu naklekávají chlapci jako při válaném verbuňku - už tady, v těch 50. letech, měli zaužívané naklekávání a potom to bude i u Matuly - jednu ruku dal za hlavu, druhou ruku měl upaženu nebo oběma rukama jakoby si přidržel ten klobouk - to bylo důležité, byl dost těžký. Při rychlé melodii se cifruje skoro jako na Podluží, „vyskočí si a pleskne o holénky“ - toto říkal mladší tanečník, Stanislav Charvát, nar. 1926. Užívali tři pojmy: cifrování, verbování, verbuňk. K verbuňku se vyjadřovali Kordiovský a Charvát, Pilát ne.*

Týž den odpoledne v Krumvíři, v orlovně. Tam přivedl Martin Foretník st. celou krumvířskou chasu. Tehdy byly v Krumvíři nejznámější hody, chasa byla také nejaktivnější a také už jezdili různé vystupovat. Říkal

tomu verbuňk a zpívali píseň Grumvířská dědina pěkná, dlúhá, druhá sloka Vy, moji rodiče, vy myslíte.

Poprvé a) zpíval tanečník sám pomalu první sloku - k tomu zpěvu samotného tanečníka: já si myslím, že to vzniklo na základě soutěže, která se konala předcházejícího roku ve Strážnici (J. Jančáře uvádí r. 1948 - pozn. JMK), kde ten Pepin Matula získal 2. cenu, tam musel tancovat sám, myslím si tedy, že to nebyla nějaká praxe, že by tanečník tancoval sám, jediné, že začíná tancovat v určitých případech stárek sám -

b) muzika hraje celý nápěv k tanci rychleji 1x, ale už od polovice nápěv hodně zrychlí - to už šlo fryško. Figury a kroky: náklek, z toho výpon na paty, skoky stranou s unožováním - úskoky stranou, nákleky s obraty - náklek, ve vztyku se otočil, buďto znovu náklek, pak se narovnal, a na druhou stranu náklek a vzpřím, nebo náklek, vzpřím a do otočení, ale v tomto už vidím Podluží. Tito tam říkají, že je to jako na Podluží, k tomu ještě přijdeme. Poskoky na jedné noze, druhá přednožuje, a různé - to vyšívání druhou nohou, také vytáčení paty a špice, výskoky vzpřímeně nebo s ohnutím zánožmo a pleskl si na opatky. Takže výskoky - buď rovně s vrutem v bocích, zavlní se - a v letu ještě dělali stříž. Potom také tancovali verbuňk trnavu - Krumvířáci v padesátém roce Zřejmě byla už zaužívaná, myslím si, že to byl skutečně už vliv Podluží. Mohl být a nemusel, protože trnava se tancuje i na Záhoří. Tančil tam také František Vytrhlík, nar. 1888, a u toho všeho byl. Pak nastoupil Josef Matula, který zatančil verbuňk sólově a který na předchozí Strážnici získal v cifrování s krumvířským krůžkem 2. cenu. Postavil se před muziku a zpíval píseň k verbuňku Grumvířská dědina. Ivo Stolařík k tomu napsal: zpívá spontánně, živelně, celým tělem, při zpěvu se pohupuje, zpívá moderato, umírněně, rytmicky uvolněně, ale furiantsky. 1. sloka trvá 45 vt. Říkali o tom: verbuňk je sólový nebo hromadný. V Krumvíři se tančí s dvojím zrychlením tempa po předzpěvu taneční písně. Tančili se sólově, buďto 1. stárek prý tančí sólově anebo nějaký chlapec, potom ten tanečník stojí v půlkruhu ostatních čelem k muzice. Nevím, je to už záležitost aranžování pro diváky nebo to tak bývalo? A nestáli na diváky, tak jak jsme zvyklí dnes, do hlediště, ale byli natočeni na muziku. Vychází to z přirozené praxe. První sloku zpíval ve volnějším tempu, při zpěvu se v taktu pohupuje, podupává, dává ruku v týl, takovým způsobem se realizuje to, co napsal Stolařík, že tančí celým tělem a že rytmicky uvolněně a furiantsky se v tom projevuje. Muzika opakuje píseň k tanci rychleji, při přehrávání po dvakrát zrychlí, zpočátku nepatrně, pak více. Dnešní praxe vychází z tradičních zvyklostí - po první sloce se běžně přehrává celá volně, po druhé sloce už se jde do fryška. Anebo, když se zpívá jedna sloka, se přehrává celá volně a další celá pak rychle. Možná, když se zpívala jedna sloka, tak to bylo, jak to tu říkali, že se polovina hrála volně a pak rychle.

Chlapec cifruje v rytmu písne, provádí různé skoky, výskoky, obraty, dřepy, podupává v rytmu písne, ten trojdup se objeví, tleská, výská a pod.. Pak zpívá druhou sloku a opět na přehrávku tančí, nyní již rychleji. Ostatní chlapci v půlkruhu rovněž v taktu podupávají, poskakují, výskají, držíce se kolem krku nebo i jednotlivě nebo dva se drží kolem krku, tři se drží kolem krku, ale i jednotlivě bez držení. Nakonec se třeba i všichni rozcifrovali, v závěru.

(Přepsal 16.-17. srpna 2001 podle diktafonového záznamu JMK)

*

Podstatné části těchto záznamů shrnula Z. Jelínková ve svých popisech verbuňku z kraje hanáckých Slováků jednak ve své publikaci *Mužské taneční projevy na Slovácku* (Svatobořice-Mistřín 1991) na s. 24, jednak ve své stati *Slovácký verbuňk v současnosti* (in: sborník *Slovácký verbuňk v teorii a praxi*. Strážnice 1993. S. 37n.) na s. 48.

Z těchto popisů je cenné upřesnění shora uvedených záznamů v publikaci druhé (o tanci J. Matuly): „Muzika zahrála píseň ve volném tempu, ale přece jen rychleji, než zpíval...”

PŘÍLOHA ČÍS. 2

SEZNAM SNÍMKŮ NA VIDEOKAZETĚ

Jako VHS a S VHS jsou označeny snímky, které byly převzaty z natáček těmito technologiemi.

DH = dechová hudba

CM = cimbálová muzika

POD ÚVODNÍMI TITULKY:

1. *Hody na Vrbici 27. 8. 2000*, hraje DH Lácaranka z Kobylí (dále jen „Hody Vrbice 2000“): společný verbuňk domácí chasy a přespolních z Velkých Bílovic.

DÁLE:

2. *Pohled na hanákoslováckou krajinu.*
- 3.-7. *Ukázky verbuňkových stylů: strážnický* (Strážničané ve Velkém finále soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici 24. 6. 2000 - dále vždy jen „SMFF a datum“), *podlužácký, severokyjovský a hornácký* (finále SMFF 24. 6. 2000) a nekrojování tanečníci z různých koutů Slovácka (tzv. ring volný při SMFF).
8. *Hody v Polešovicích 13. 10. 2001*: verbuňk ženáčů před radnicí, hraje DH Dolanka z Ratíškovic - uherskohradištský styl.
9. *Hody ve Velkých Bílovicích 10. 9. 2000*, hraje domácí DH Zlatulka (dále jen „Hody V. Bílovice 2000“): zahajovací verbuňk chasy.
10. *SMFF 24. 6. 2000*: zahajovací (zahřívací) verbuňk soutěžících finalistů.
11. *Soutěž o nejlepšího tanečníka hanákoslováckého verbuňku na slavnostech Kraj beze stínu v Krumvíři 10. 6. 2000*, hraje CM souboru Vonica z Krumvíře (dále jen „Krumvíř 2000“): Filip Stávek (1978) z Němčiček.
12. *Mezinárodní folklorní festival ve Strážnici 27. 6. 1987*: Národopisný soubor MěstKS v Kloboukách a CM Litava z Klobouk v pořadu *Od Ždánských hor k Pálavě*. ■ VHS
13. *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska, díl. VII. Slovácko, část 3., natočeno v r. 1994* (dále jen „Lidové tance 1994“), tanec I.5: Antonín Konečný (1947), členky a CM souboru Vonica z Krumvíře, sbor Mužáci z Klobók z Klobouk.
14. *SMFF 24. 6. 1995*: Lukáš Stávek (1976) z Němčiček ve výběrovém kole, hraje CM souboru Dolina z Velkých Pavlovic. ■ VHS

15. *Natočeno 10. 9. 2000 ve Ždánicích*, hraje CM souboru Ždáničan ze Ždánic (dále jen *Ždánice 2000*): David Bimka (1981) ze souboru Ždáničan ve Ždánicích.
16. *Hody V. Bllovice 2000*: verbuňk přesporní chasy z Moravského Žižkova.
17. *Hody ve Velkých Pavlovicích 22. 8. 2000*, hraje DH Rozmařilka z Kobylí (dále jen *„Hody V. Pavlovice 2000“*): verbuňk domácích mužáků.
18. *Ždánice 2000*: Milan Kuchař (1955) ze souboru Ždáničan ve Ždánicích.
19. *SMFF 23. 6. 2001*: Filip Stávek (1978) z Němčiček, hraje CM Jožky Severina z Kostic.
20. *Ždánice 2000*: Karel Jedovnický (1975) z Ostrovánek.
21. *SMFF 24. 6. 2000*: Miroslav Vymazal (1964) z Velkých Pavlovic ve Velkém finále.
22. *SMFF 25. 6. 1988*: Dalibor Komárek (1966) z Němčiček ve výběrovém kole, hraje CM Slovácko z Mikulčic. ■ VHS
23. *SMFF 27. 6. 1987*: Karel Osička (1970) z Velkých Bllovic ve výběrovém kole, hraje CM Burčáci z Mlkovic. ■ VHS
24. *Ždánice 2000*: Pavel Mlejnek (1966) ze souboru Ždáničan ve Ždánicích.
25. *SMFF 25. 6. 1994*: Karel Vymazal (1969) z Velkých Pavlovic ve finále, hraje CM Jožky Severina z Kostic.
26. *Jako čísl. 20.*
27. *SMFF 29. 6. 1991*: Miroslav Vymazal (1964) z Velkých Pavlovic ve finále jako vítěz, hraje CM Josefa Varmuži ze Svatobořic-Mistřína. ■ VHS
28. *Jako 25.*
29. *SMFF 27. 6. 1998*: Štěpán Melichar (1978) z Velkých Pavlovic ve finále, hraje hraje CM Jožky Severina z Kostic.
30. *Jako čísl. 14.*
31. *Jako čísl. 23.*
32. *Mezinárodní folklorní festival ve Strážnici 1. 7. 1989*: Vojtěch Pecka (1925) a Petr Opluštěl (1952) z Čejkovic, František Melichar (1937) z Velkých Pavlovic, Antonín Konečný (1947) z Krumvíře a Dalibor Komárek (1966) z Němčiček, hraje CM Slovácko z Mikulčic, v pořadu *Nositelé tradice - Slováčtí verbíři posledních padesáti let*. ■ VHS
33. *Ždánice 2000*: Antonín Valihrach (1955), původem z Krumvíře, nyní z Násedlovic.
34. *Ždánice 2000*: Milan Kuchař (1955) ze souboru Ždáničan ve Ždánicích.
35. *Ždánice 2000*: Pavel Mlejnek (1966) ze souboru Ždáničan ve Ždánicích.

36. *Ždánice 2000: Pavel Daněček (1973), člen souboru Ždaničan ze Ždánic.*
37. *SMFF 23. 06. 2001: Karel Jedovnický (1975) z Ostrovánek, hraje CM Jožky Severina z Kostic.*
38. *Hody V. Pavlovice 2000: domácí chasa v průvodu.*
39. *Hody V. Bllovice 2000: zahajovací verbuňk domácí chasy.*
40. *Lidové tance 1994, tanec I.1: členové souboru Vonica z Krumvíře Petr Konečný (1972), Radek Konečný (1972) a Michal Kratochvíl (1973) jako první, druhý a třetí stárek a Miloslav Jestřebecký (1971) jako sklepník, hraje CM souboru.*
41. *Hody Vrbice 2000: přespolní chasa z Němčiček.*
42. *Hody ve Velkých Pavlovicích v r. 1999, hraje DH Túfaranka ze Šakvic: příjezd přespolní chasy z Rakvic. ■ VHS*
43. *Hody Vrbice 2000: příjezd přespolní chasy z Bořetic.*
44. *Hody Vrbice 2000: přespolní chlapec z Velkých Pavlovic.*
45. *Hody ve V. Pavlovicích 1999: verbuňk domácích mužáků, hraje DH Vacenovjáci z Vacenovic. ■ VHS*
46. *Lidové tance 1994: dosud nepublikovaný snímek tance I.6 - tančí členové souboru Vonica z Krumvíře jako v č. 40 a Karel Osička (1970) z Velkých Bílovic, hraje CM souboru, na druhou sloku se k tanci přidává Antonín Konečný (1947) z Krumvíře a členové pěveckého sboru Mužáci z Klobók z Klobouk. ■ VHS*
47. *Ždánice 2000: David Bimka (1981), Pavel Daněček (1973), František Kopřiva (1973), Milan Kuchař (1955) a Pavel Mlejnek (1966), členové souboru Ždaničan ze Ždánic, a Viktor Kuřimský (1949) ze Ždánic.*
48. *Lidové tance 1994, tanec I.7: Jan Konečný (1968), Radek Konečný (1967), Radek Latík (1968), Jiří Opluštil (1964), Radoslav Špéra (1973), Josef Štávik (1963), Marek Trávníček (1974), členové souboru Zavadka z Čejkovic, hraje CM souboru.*
49. *Ždánice 2000: Radek Konečný (1967), Radek Latík (1968), Jiří Opluštil (1958), Petr Opluštil (1952), Stanislav Škrobák (1952), Radoslav Špéra (1973), Josef Štávik (1963) a Karel Štávik (1954) z Čejkovic.*

VERBUŇK IM HANNAKISCHEN SLOWAKEN-GEBIET

R e s ü m e e

Bereits bei der Arbeit an der Grundreihe der Videoenzyklopedie „Volkstänze aus Böhmen, Mähren und Schlesien“ (die 1994 - 1997 erschienenen 10 Teile auf vierzehn Videokassetten umfassen um die 1000 Tänze) war klar, daß die Tanzdarbietungen der Männer darin nur unvollständig erfaßt sind, insbesondere jene, die einen deutlichen Improvisationscharakter aufweisen, und ihre regionale Stilart dabei erhalten geblieben ist. Ústav lidové kultury (Institut der Volkskultur) in Strážnice setzt deswegen seine Videoenzyklopedie mit einer zweiten Reihe mit dem Untertitel „Tanzdarbietungen der Männer“ fort. Ihr Ziel ist mit jenem der Grundreihe identisch: eine komplexe und zuverlässige Quelle zum Kennenlernen regionaler Tanztypen und Tanzstile zu schaffen, so wie diese von den gegenwärtigen Volkstanztraditionsträgern bis heute erhalten geblieben sind. Die Spezifika des Tanzmaterials erzwangen sich jedoch – im Gegensatz zu der Grundreihe – eine andere Bearbeitungsweise. Eine größere Betonung der Details sowie deren stilbildenden Variierens forderten ein kurzgefaßtes Kommentar direkt auf der Videokassette, das dann in dieser Begleitpublikation noch näher ausgeführt ist. In der Programmreihe sind bisher zwei Teile erschienen: I. „Verbuňk“ im Kyjovsko-Gebiet, und II. „Verbunk“ im Podluží-Gebiet.

Slovácký verbuňk (Werbetanz von Mährischer Slowakei) ist ein improvisierter Männertanz mit einem Sprungcharakter und von einer besonderen Prägung, die darin besteht, daß – obwohl der Tanz überwiegend kollektiv getanzt wird – jeder Tänzer für sich selbst tanzt und dabei seine regionale und örtliche Zugehörigkeit vertritt, seine Tanzkunst und sein Naturell zum Ausdruck bringt. Man tanzt zu einem bestimmten Liederkreis, unter denen die sog. „neuungarischen Lieder“ überwiegen. Der III. Teil der zweiten Programmreihe wird dem „verbuňk“ aus der Region der hannakischen Slowaken gewidmet, die ein Übergangsgebiet zwischen der Brünner Region und der Hanna einerseits sowie der Mährischen Slowakei

andererseits darstellt. Dieses Land lag lange Zeit außerhalb des Blickfeldes der Ethnographen und Folkloristen.

Die Entstehung des „verbuňk“-Tanzes ist noch nicht ausreichend durchforscht worden, man nimmt an, daß er sich zu einem selbständigen Tanz aus verschiedenen Bewegungsformen während des 19. Jahrhunderts allmählich entwickelte. Es kann als nachgewiesen erachtet werden, daß diese Tanzweise bei den hannakischen Slowaken bereits vor 1900 bekannt war, zu einem eigenständigen Tanz formte sie sich hier jedoch wahrscheinlich erst im zweiten Viertel des 20. Jahrhunderts. Dieser Tanz lebt und entwickelt sich hier bis heute weiter.

Die gegenwärtige Form des Tanzes beschrieb in seiner Charakteristik die Arbeitsgruppe der Volkstanz- und regionaler Verbuňk-Kenner auf dem Gebiet der hannakischen Slowaken aufgrund des Studiums von 214 Bewegungsaufnahmen aus den Jahren 1986-2000.

Der Tanz hat drei bzw. vier Teile: einen Vorgesang des Tanzliedes, einen langsamen Teil (M.M. = 82 - 90), einen Teil im mittleren Tempo (M.M. = 130 - 140) und einen schnellen Teil (M.M. = um 170) des eigentlichen Tanzes. Der langsame Teil ist dem regionalen Stil sonderbarerweise nicht eigen, obwohl er sich in den letzten Jahren unter dem Einfluß der umliegenden mährisch-slowakischen Subregionen (das Kyjovsko- und insbesondere das Podluží-Gebiet) immer mehr und mehr durchsetzt.

Der Vorgesang ist wichtig, dadurch versetzt sich der Tänzer in die richtige Laune und knüpft einen Kontakt mit der Musik an, die den Tanzablauf erheblich beeinflussen kann. Von ihr hängt ab, ob sie den Tänzer zu einer Spitzenleistung provoziert und seinem Tanz durch ihre Spielkunst eine Leichtigkeit verleiht.

Einige Tanzfiguren sind sämtlichen mährisch-slowakischen „verbuňk“-Stilen eigen und unterscheiden sich in der Ausführung durch die Körper- und Armhaltung sowie die Beinführung voneinander. In dieser Region nehmen die Tänzer eine aufrechte Körperhaltung ein, ihr Kopf ist etwas vorgebeugt, um die Beinarbeit zu beobachten können. Die ledigen

Burschen können ihre reich verzierten Hüte beim Tanz kaum auf dem Kopf halten, und deswegen setzt sich in einigen Gemeinden eine Tanzpraxis langsam durch, bei der die Burschen beim Tanz ihre Hüte in der Hand halten.

Die Tanzdarbietung beim „verbuňk“ in dieser Region ist bei allen Tanzabschnitten sowohl in der Bewegung als auch in der Zahl von Tanzfiguren im Vergleich nicht so stark. Die Tänzer halten ihre Knie vorwiegend beieinander, die für diesen Tanzstil besonders charakteristischen kleinen Tanzfiguren führen sie oft mit gekreuzten Beinen aus. Die Tanzelemente sind in die Höhe gerichtet, oft kommen Sprünge mit rückwärts eingezogenen Beinen vor. Im letztgenannten kommt der Einfluß des hiesigen älteren und einfacheren Männertanzes – des „skočná“ (Sprungtanz) – zum Ausdruck. Die innere Gliederung des Tanzliedes beachten die Tänzer meist nicht.

Die Musikbegleitung des „verbuňk“ war und ist hier dieselbe wie jene der anderen Volkstänze aus dieser Region. Zunächst waren es die Streich- und Zimbalkapellen, die seit Mitte des 19. Jahrhunderts allmählich von den Blaskapellen verdrängt wurden. Die Zimbalmusikkapellen kamen erneut erst nach dem 2. Weltkrieg im Zusammenhang mit der sog. Folklorebewegung zu Wort, die diese Region erst in den 70. Jahren des 20. Jahrhunderts mit voller Kraft traf. Derzeit existieren beide Kapellentypen nebeneinander, bei den traditionellen Dorffesten und den dabei stattfindenden Unterhaltungen steht die Blasmusik jedoch immer noch im Vordergrund. Bei der Blasmusik tanzt man „verbuňk“ nicht nur zu den „verbuňk“-Melodien, sondern auch zu einem Marsch und manchmal zu einer Polka. Dann hat der Tanz gewöhnlich einen etwas anderen Charakter.

Der „verbuňk“ in der Region der hannakischen Slowaken lebt einerseits bei den traditionellen Bräuchen – vor allem bei Kirmes, und ferner in den Folkloreensembles und in „slovácké krúžky“ (diese stellen eine eigenartige Form von Bürgervereinigungen – Zirkeln – dar, in denen sich die Elemente einer lebendigen örtlichen Tradition mit einigen Merkmalen der Folkloreensembles verbinden). Bei den Tanzgelegenheiten besuchen sich

die Burschen aus verschiedenen Gemeinden gegenseitig nicht nur im Rahmen ihrer Region, sondern sie kommen auch in die Gemeinden der benachbarten ethnographischen Regionen, vom nördlichen Teil des Gebietes nach Kyjovsko, vom zentralen und südlichen Teil nach Podluží. Dies ist einer der Wege, wie der hiesige „verbuňk“ vom Stil der erwähnten Gebiete beeinflusst wird.

Die Burschen lernen „verbuňk“ in den „slovácké krúžky“ und den Folkloreensembles, überall wird jedoch ein besonderer Nachdruck auf die Improvisation und den individuellen Charakter des Tanzes gelegt.

Eine besondere Tanzgelegenheit stellen die „verbuňk“-Wettbewerbe dar. In der Region der hannakischen Slowaken entstand dieser Wettbewerb erst 1989 beim volkskundlichen Fest „Ein Land ohne Schatten“ in Krumvíř und knüpft auf den Wettbewerb im Rahmen des Internationalen Folklorefestivals in Strážnice an, dessen Tradition bis in das Jahr 1946 reicht.

Přeložila: Helena Vykoupilová

A DANCE VERBUŇK DANS LA RÉGION DES „HANÁCKÝCH SLOVÁKŮ“.

R é s u m é

Pendant la contitution de la vidéoencyclopédie de série fondamentale „Les danses populaires de Bohême, de Moravie et de Silésie (c'est 10 oeuvres écrites dans 1994 – 1997 sur quatorze vidéocassettes vers 1000 danses). On pense bien que dans cette encyclopédie les danses d'homme y sont seulement incomplètement, surtout telles qui ont un caractère d'improvisation et en même temps elles ont gardé la stylisation régionalé.

Alors, pour cette raison, Ústav lidové kultury (Centre de la culture populaire) à Strážnice, continue par la deuxième série de la vidéoencyclopédie avec le sous-titre – Les expressions d'hommes dans les danses. Son but est le même avec la série fondamentale – constituer la source complète et sûre pour la connaissance des types régionaux et des styles des danses comme les gens contemporains les gardés jusqu'aujourd'hui. Mais la spécification du matériel de danses, c'est faite de l'autre manière d'adaptation que dans la série fondamentale. Plus grande énergie sur des détails et leurs variations de style, c'était un commentaire laconique directement sur la vidéocassette, lequel est puis plus détaillé dans cette publication d'accompagnement.

On a paru déjà deux oeuvres :

- I. Verbuňk en Kyjovsko*
- II. Verbunk en Podluží*

Verbuňk (la danse de la région au sud de la Moravie – Slovácko) – c'est la danse d'homme improvisé du caractère de saut et avec le caractère bizarre, lequel est dans cette raison qu'on danse surtout ensemble mais chaque danseur danse en même temps seul, à part pur soi comme l'expression d'appartenance régionale et locale, son art de danse. On danse sur le circle certain des chansons parmi lesquelles on peut compter des danses novouherské (noeuvres de la Hongrie). Troisième oeuvre de la 2ième série

du programme est desliné du verbuňk de la région Slovácko et Haná, sur la première domains entre Brněnsko et Haná et sur la deuxième domaine Slovácko. Cette région était longtemps opposé en côté des folkloristes et des ethnographes.

La naissance de verbuňk n'est pas encore connue mais on pense que c'était pendant le 19ième siècle que la danse Verbuňk s'est formée en danse individuelle. On est prouvé que cette danse était chez Hanáckých Slováků connue avant 1900, mais en formation de la dase individuelle est faite en deuxquatre temps du 20ième siècle. Elle y vit jusqu'aujourd'hui et continue à évoluer. La forme contemporaine de cette danse a caractérisé le groupe des spécialistes pour les danses populaires et des spécialistes du région de verbuňk sur le territoire des Hanáckých Slováků sur la base du 214 d'enregistrements de mouvement du 1986 – 2000 année.

La danse a trois où quatre partie event. l'avant-chant de la chanson dansée – la partie lentement (M. M. – 82-90), la partie moyenne vite (M. M. – 130-140) et la partie vite (M. M. – vers 170) de la danse propre. La curiosité du style de cette région que la partie lentement n'est pas à elle mais dans des années dernières sous l'influence des subrégions slovaques aux environs (Kyjovsko et surtout Podluží), cette partie s'impose plus en plus.

L'avant – chant est très important, le danseur se met en bonne humeur et il relie un contact avec la musique laquelle a une unfluence considérable. Cela dépend de la musique si elle prouve le danseur provoquer vers la présentation maximale et jouer en cette façon qu'él danserait très largement. Quelques figures de danse sont les mêmes pour tous les styles slováckého verbuňku et elles se distinguent de la tenue de corps et de bras et aussi du travail des pieds-jambes. Dans cette région, des danseurs se tiennent droit, la tête est un peu inclinée pour suivre la travail des pieds. Le chapeau très riche décoré pour des garçons libres, on est très difficile le tenir sur la tête, pourtant on impose dans des village tenir ce chapeau dans la main.

La démonstration de danse pendant Verbuňk dans cette région est dans toutes les parties sobre en mouvement et aussi en nombre des figures de danse. Les danseurs tiennent surtout les genoux juste à côté, les petites

figures qui sont pour ce style surtout caractéristiques, ils les faites croisement – Les éléments de danse se dirigent vers la hauteur, souvent on peut voir des sauts en écartant les jambes blotis en arrière, on y pent montrer l'influence de danse d'homme plus âgé et plus simple qui s'appelle la santeuse „skočná“.

Les danseurs ne respectent pas d'habitude la diversion intérieure de la chanson de danse. L'accompagnement musicale vers verbuňk est le même que vers des danses populaires de cette région. Le plus tôt possible, c'étaient les musiques de tympanon et de la cornemuse lesquelles la musique à vent a évincées depuis la moitié du 19ième siècle. Après la deuxième querre mondiale, on peut voir le rétablissement de la musique de tympanon en relation avec le mouvement folklorique que c'était établi alors jusqu'à 70ième années du vingtième siècle de toutes ses foices.

En même temps, on peut voir toutes deux musiques à côté d'elles mais quand on organise des fêtes à la compagne et dans la réunion dansante, c'est la musique à vert qui gagne. Pendant cette musique, on danse verbuňk pas seulement sur des melodies de cette danse, mais aussi sur la marche et quelque fois sur la polka. Et puis la danse a un peu d'autie caractère.

Verbuňk, dans la région hanáckých Slováků vit d'une part pendant des activités traditionnelles surtout pendant un festin, puis dans des ensembles folkloriques et des cercles slovaques (c'est la formation individuelle de l'association civile dans laquelle on joint des éléments de la tradition locale vive avec des traits de l'activité des ensembles folkloriques).

Pendant l'occasion de danse, les garçons d'autres villages se visitent l'un l'autre pas seulement dans sa région mais aussi dans des régions voisines, du nord Kyjovsko du partie centrale et du sud à Podluží. C'est une voie quelle influence verbuňk d'ici par des styles des régions designées. Dans des cercles slovaques et dans des ensembles folkloriques, les garçons apprennent la danse verbuňk, mais partout avec l'énergie sur le caractère improvisé et individuel de danse.

On existe aussi des compétitions dans la danse verbuňk. Dans la région des hanáckých Slováků, cette compétition est formée plustôt le 1989 année dans des fêtes folkloriques „La région sans l'ombre“ à Krumvíř et elle renoue sur la compétition pendant le festival de folklore international à Strážnice lequel a un grand tradition depuis le 1946 année.

Přeložila: Rena Potyková

VERBUŇK IN THE HANÁ SLOVAK REGION

S u m m a r y

When the basic series of video-encyclopedia of Folk Dances from Bohemia, Moravia and Silesia (ten parts released in 1994-1997 on fourteen video-cassettes covering around 1,000 dances) was being created it was already clear that men's dance expressions are covered only scantily, especially those of strongly improvisational character, those which have kept their regional style. That is why the Institute of Folk Culture in Strážnice has produced the second series of the video-encyclopedia with the sub-title Men's Dance Expressions. It has the same aim as the basic series: to create a comprehensive and reliable source of understanding of regional types and styles of dances as they have been retained by present exponents of folk dance traditions. However, compared with the basic series, the specificity of the dance material made a different approach necessary. The bigger emphasis on detail and their creative variations in style required a brief commentary right on the videocassette and this is elaborated on in this supporting publication. In the programme series two parts have been issued so far: Part I – Verbuňk in the Kyjov Region and Part II – Verbuňk in the Podluží Region.

Moravian-Slovak Verbuňk is a men's improvised dance of a leaping character and a specific beat where, although danced in a group, each dancer dances independently expressing his regional and local identity, his dance capability and his personality. It is danced to a certain range of songs among which the "New Hungarian" ones prevail. Part III of the second series of the programme deals with Verbuňk from the Haná Slovak region which is a transitional area between the Brno and Haná regions on the one side and Moravian Slovakia on the other. This region has been long neglected by ethnographers and folklorists.

The origin of Verbuňk has not yet been sufficiently researched. It is believed that it developed into an individual dance from different kinetic forms

during the 19th century. We can presume that this style of dance was known by the Haná Slovaks before the year 1900 but it probably became an individual dance only in the second quarter of the 20th century. It has been living on and further developing ever since.

Based on the research of 214 kinetic pictures from the years 1986-2000 its present form has been described by a team of experts in folk dance and regional experts of Verbuňk in the Haná Slovak territory.

The dance has three, possibly four, parts: an introductory singing of the dance song, a slow part of the dance (M. M. = 82 - 90), a medium speed dance (M. M. = 130 - 140) and a swift dance (M. M. = round 170). Unlike with other regions the slow part of the dance is not natural to the style of this region although recently, influenced by the surrounding Moravian-Slovak sub-regions (Kyjov and especially Podluží), it has become more and more popular.

Introductory singing is important. It helps the dancer to jollify properly and to establish contact with the band which affects the course of the dance significantly. It is the band's responsibility to make the dancer produce his best performance and to make him dance at ease.

Some dance routines are natural to all Moravian-Slovak Verbuňk styles and differ only in the way they are carried out, in the posture, carriage of arms and the lead of the feet. In this region dancers hold their bodies straight, their head being slightly bent forward so as to be able to watch their feet. When dancing the inwrought hat of single young men is difficult to keep on the head and that is why in some villages it is becoming a habit to hold it in the hand.

Verbuňk dance performance in this region is moderate both in motion and in the number of dance routines in all parts of the dance. Dancers keep their knees usually together and the fine routines, which are especially typical for this style, are often carried out with crossed legs. Dance routines often tend to be elevated, there are frequent leaps with flexed legs, feet behind the body, which shows the effect of an older and simpler local men's dance called The Saltation. Dancers usually do not respect the inner division of the dance song.

The musical accompaniment to Verbuňk has always been the same as with other folk dances of the region. At first it was the bagpipe and cimbalom bands which were gradually, from the middle of the 19th century driven out by the brass band. Cimbalom bands were revived only after World War II in connection with the so called folk movement which however affected this region effectively only in the seventies of the 20th century. Nowadays both types of band coexist but at traditional village festivities and dances it is the brass band which dominates. Here Verbuňk is danced not only to Verbuňk tunes but also to march and occasionally to Polka ones. Then the dance usually has a rather different nature.

Verbuňk in the region of the Haná Slovaks has been living on first at traditional festivities, especially at feasts, and also in folk ensembles and Moravian-Slovak circles. (These represent a specific form of a civic association connecting elements of live local tradition with some features of folk ensemble activities.) At dance festivities young men from different villages visit one another not only within their own region but they also go to villages of the neighbouring ones, from the northern part of the territory to the Kyjov region and from the central and southern parts to the Podluží region. This is one of the ways in which the above named regions affect the local Verbuňk.

Verbuňk is taught to young men in Moravian-Slovak circles and folk ensembles but the improvisational and individual nature of the dance is always stressed.

A special dance opportunity is represented by contests in Verbuňk. In the region of the Haná Slovaks it was first held only in the year 1989 at the folklore festival of the "Region without Shadows" in Krumvíř being inspired by the contest within the International Folklore Festival in Strážnice whose tradition goes back to the year 1946.

Přeložila: Mgr. Růžena Václavíková

OBSAH:

strana:

6	Předmluva
8	Kraj hanáckých Slováků
11	Slovácký verbuňk
13	Vznik verbuňku u hanáckých Slováků
15	Charakteristika verbuňku u hanáckých Slováků
18	Hudební doprovod
19	Taneční příležitosti
24	Poznámky k textu
26	Použitá literatura a prameny
	Přílohy:
28	čís. 1: Sdělení paní Zdenky Jelínkové 14. 8. 2001
31	čís. 2: Seznam snímků na videokazetě
34	Cizojazyčná resumé

OBSAH:

strana

6 Předmluva

8 Řada tanečních slováků

11 Soubory verbuňků

13 Vlnk verbuňků u hanáckých slováků

15 Charakteristika verbuňků u hanáckých slováků

18 Hudební doprovod

19 Taneční přehled

24 Poznámky k textu

25 Poznámka k textu a k obrázkům

Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska.

Řada druhá:

Mužské taneční projevy.

DÍL III.

VERBUŇK U HANÁCKÝCH SLOVÁKŮ.

Doprovodná publikace ke stejnojmenné videokazetě.

Zpracoval Jan Miroslav Krist.

Obálka a grafická úprava Hana Hladilová

Na obálce: Pavel Daněček ze Ždánic (1973) v r. 2000

(foto archiv ŮLK)

Odpovědný redaktor PhDr. Jan Krist

Vydal © Ústav lidové kultury ve Strážnici 2001

Tisk Lelka, Dolní Bojanovice.

ISBN - 80 - 86156 - 46 - X

2001